

Egyéni kutatás – féléves beszámoló 2016-2017/I.
DLA Építőművészeti Doktori Iskola

Hurták Gabriella

**Szakítás és kontinuitás, cezúra és hagyomány,
avagy az örökségvédelem lehetőségei egy “megtalált ház” fejlesztésének tükrében**

Témavezető: Vasáros Zsolt DLA

Absztrakt

A címben megjelölt szakítás és kontinuitás fogalompáros a dolgozatban vizsgált Club Aliga területével kapcsolatban, a terület értékorientált fejlesztését meghatározó kérdéseket is érint. Ezeket a problémákat próbálja megfoghatóvá tenni a történeti összefoglaló, az épületkataszter, és az egyik épület részletesebb elemzése. A vizsgálat első szintje az urbanisztika, ahol a korábbi korok folyamatos fejlődésének és cezúráinak összefüggései tárhatók fel. Közelebbről megvizsgálva a területet a jelenleg meglévő épületállomány karakteres jellemzői alapján szintén kirajzolódik egyfajta ritmus a szakítás és kontinuitás ellentétes pólusai között mozogva. Végül a legkonkrétabb módon a régi községház-étterem épület elemzésén keresztül vizsgálom meg a címben megfogalmazott gondolatokat. A terület sorsát nagyban meghatározta az 1947-ben történt állami kisajátítás, így ez az időszak és a közvetlenül utána következő „Kádár korszak” kiemelt szerepet kap a dolgozatban is.

Bevezetés

A dolgozat célja

A félévközi dolgozat elsődleges célja, hogy - elsősorban örökségvédelmi kérdésekben - megalapozza a Club Aliga területével foglalkozó csoportos alkotás tervezési folyamatának döntéseit. További cél a fenntartható örökségvédelem témájában megkezdett kutatásom kiegészítése, és a háború utáni, kissé háttérbe szorult építészeti örökségünk egyelőre kérdéseinek vizsgálatával.

A téma indokoltsága:

A Club Aliga területe - többek között természeti és földrajzi adottságainak köszönhetően - története során többször is a nagyléptékű, egységes, nagyvonalú turisztikai fejlesztések célpontjává vált. Jelenleg is egy olyan tulajdonos kezeli, aki az egész terület egységes fejlesztésében gondolkodik. A fejlesztési program alapvető építészeti kérdései emiatt is aktuális, és érdekes tervezési feladatot jelentenek. Mivel a terület már korábban más funkciójú de nívósnak mondható beruházások színtere volt, mindenképp fontos a meglévő, nagyobb részt értékes épületállomány örökségvédelmi vizsgálata. A továbbtervezés és az örökségvédelem szempontjából a legrelevánsabb kérdések a címben megjelöltek körül, azaz a szakítás és kontinuitás, cezúra és hagyomány témájában fogalmazódnak meg. Emiatt ez a féléves esszé is elsősorban ezekre a témákra fókuszál. Ezen absztrakt fogalmak furcsa és sokszor disszonáns együttélése éppúgy befolyásolta a Club Aliga épületállományának alakulását, mint ahogy fontos szervező erő volt a '45 utáni uralmi elit szokásainak kialakulásában is. Ez a párhuzam lesz a vezérfonál a Club Aliga területét vizsgáló dolgozatomban szereplő elemzések (történet, kataszter, épületelemzés) kifejtésekor.

Balatonaliga:

A település a Balaton délkeleti csücskében, az M7 autópálya mellett fekszik, Budapestről érkeve az első balatoni községhez, Balatonvilágoshoz tartozik.

Közeli települések: Siófok (Somogy megye), Enying (Fejér megye), Balatonfőkajár, Balatonkenese-Balatonakarattya

Történeti áttekintés

A történeti összefoglaló célja, hogy a területet jelenlegi település-szövetének mélyebb összefüggéseit - kialakulásának mechanizmusát is megismerve - feltárja. Ez az összefüggésrendszer várhatóan segítséget nyújt majd a szakítás és kontinuitás urbanisztikai léptékű artikulálásával, és egy tervezett jelenkori (értékorientált) fejlesztési terv főbb irányvonalainak meghatározásával.

Balatonaliga fejlődésének – a Club Aliga fürdőtelep történetének szempontjából – a Déli Vasútvonal 1863-as kiépítése volt az első jelentős állomása. A Déli Vasút Budapestet a Balaton déli partján keresztül haladva, a tengerparttal (Fiumével) kötötte össze. Ebben az időszakban Aligán még nem volt étterem vagy csárda, a Balatont pedig a vasútállomásról egy szakadékon keresztül lehetett megközelíteni. Később (1898-ban) Enyingen mozgalom indul annak érdekében, hogy a Világos pusztá határában a Balaton mellett fürdőtelepet létesítsenek (Balatonföldvár példájára, konzorcium létrehozásával).

A századfordulón már két állomást találunk, Balatonaliga és Balatonvilágos, valamint egy feltételes megállót Gamásza néven. 1902-ben a balatonfőkajári birtokos, Tóth Ede fürdőtelepet létesített (fürdőkabinokkal és vendéglővel), és eladásra felkínált 64 villateltet. A fürdőtelep nagyon gyorsan fejlődött, 1905-ben már posta-ügynökség is működött a területen, 1907-ben pedig Balatonaliga néven törzskönyvezték az Aliga –fürdőtelepet, 1912-re pedig elkészült 40 villa. Az 1930-as években végrehajtott vasúti fejlesztés (villanyvasút építése) hatására még gyorsabban megközelíthetővé vált a terület, és ez tovább élénkítette a fejlesztéseket. Ebben az időben már rendszeres autóbusszjáratok is közlekedtek erre, és gyakoriak voltak az egynapos, a fürdő területére szervezett kirándulások is.

A később a fürdőtelep tulajdonosai szállodák, konyhakertészet, villanytelep és disznóhizlalda telepítését tervezik (1921-ben). 1943-ban pedig már egy nagyszabású egységes fejlesztési terv készítésére kap megbízást az Olgyay testvérpár. Ahogy írták: *„Az egykézben lévő birtok megátolta a haladást. Mikor 1943-ban egy erre alakult részvénytársaság felismerte a hely természeti szépségeit, az új fürdőtelep terveit szinte érintetlen tereprészekre lehetett elkészíteni. Ennek a tervnek célja egységes beépítettségű fürdőhely, minden kultúrszükségletnek megfelelő első vonalbeli nyaralóhely megteremtése volt.”*¹ Az elkészült beépítési terveknek megfelelően, 1943-ban már el is indul 2 új szálló (Csongor és Tünde – ma I. és II. szálló) építése.

A terület népszerűsége rengeteg befektetőt vonzott. A háborús hiány ellenére 1943-ban Montecarlo néven luxusépítkezésbe is kezdtek: három nagy szállót akartak építeni, 54-54 luxuslakással, klubházakkal, szabadtéri színpaddal és tenispályákkal. Sőt, a Balaton medrének egy részét is fel akarták tölteni. A II. világháborút követően a családi fürdőzők helyett egyre gyakoribbá vált a gyermekek és munkások üdültetése. 1947-től például a Magyar Ifjúság Országos Tanácsa Balatonaligán alakította ki első központ üdülőtáborát. Az 1948-as Magyar Építőművészetben megjelent (Zsitva Tibor) írás optimistán zárja a fejlesztés ismertetését: *„Sajnos az építkezések jelenleg állnak, hiszen most más problémák vannak, de reméljük, hogy mint békeprogram az elsők között lesz.”*²

Végül 1948-ban a település története más irányba kanyarodott. Rákosi Mátyásnak imponált a terület, majd 1948-ban a legfelsőbb pártvezetés döntése alapján a kommunista párt kisajátította a települést. Kitelepítették az embereket és lebontották a legtöbb villát. Az aligai területet két

¹ lásd: Deskey, Donald – Dr. Kismarty Lechner Jenő – Dr. Móricz Miklós (szerk.): Arts and Artists in Hungary: Architects Olgyay and Olgyay. Budapest, Budai István, 1946.

² Balatonaliga rendezési terve, Magyar Építőművészet 1948/8, 185-193

részre osztották: **Aliga I.** néven a pártalkalmazottak vehették igénybe az ingyenes üdülést, míg az **Aliga II.** egy géppisztolyos őrökkel védett elzárt terület volt a párt vezetői számára. Rákosi Mátyásnak annyira tetszett a terület, hogy májustól októberig szinte minden hétvégét lent töltött feleségével. A PB-tagok itt ingyenes ellátást kaptak, ha bármire szükségük volt csak telefonáltak és biciklivel szolgálták ki őket. A legmagasabb fokú biztonság miatt külön orvosok ellenőrizték az ételek minőségét - „felszolgálás előtt”.

A rendszerváltás után az MSZMP pártvagyonának felosztásakor a Club Aliga az Állami Fejlesztési Intézethez került, majd később több kormányzati szerv és állami hivatal felügyelte. 2007-ben a Pro-Mot Hungária Kft. vásárolta meg. Az új vezetés jelentős beruházást tervez a területre, új szállodaépületekkel, sétányokkal. A konferenciáknak, rendezvényeknek, családi nyaralásoknak helyet adó épületek mellett pedig a jövőben piac és bevásárlóközpont is létesülne a tervek szerint, hogy összekössék a települést az üdülőkomplexummal.

Kataszter

A dolgozat következő részében, a terület meglévő épületállományából egy kataszter készült. Az általános örökségvédelmi kérdések mellett, ebben a részben is nagyobb hangsúlyt kap a szakítás és kontinuitás gondolatköre, megalapozva ezzel a terület továbbtervezésének főbb sarokpontjait.

Aliga II.

I. sz. Elnöki vagy Külügyi villa.

Ebben az épületben látták vendégül a kiemelt külföldi vendégeket, így itt szállt meg egykor Hruscsov, Gagarin, Fidel Castro, és Honecker is. Szocialista-realista stílusban épült földszintes villaépület. Részben alapincézett, egységes tömegű, kontyolt tetős kialakítással, tervezője Zöld Emil. Alapvetően a tó látványára szerkesztett alaprajzi elrendezése a Balaton felé teljesen nyitottá teszi, míg az út felőli oldala meglehetősen zárt szerkesztésű. Karakteres eleme a tó felőli oldalon végigvezetett archaizáló oszlopsor. Említésre méltóak igényes kiképzésű vasalatai is. A magyarországi szocreál építészetnek jellemző példája, bár összességében nem kiemelkedő színvonalú alkotás, mégis a Club Aliga történetéhez szervesen hozzátartozó jellegzetes épület.

Kontinuitás tekintetében is érdekes szerepet tölt be, mint az egykori üdülő egyetlen tisztán szocreál stílusú épülete. Jellegzetes szocreál alkotásként hordozza a kor ideológiájának szellemét, ahol – az egész üdülő mai megjelenését alapvetően meghatározó későbbi Kádár korszakkal³ ellentétben – deklaráltan megjelenik a kontinuitás, a lineáris társadalmi fejlődés⁴ eszméjében. Kicsit közvetlenebb módon megragadható egyfajta sajátos folytonosság a történeti építészeti elemek megidézésében. Az épület kiemelten hordozza az egykori lakói kiemelt történelmi szerepéből származó - az egész üdülőterületre jellemző, viszont az építészeti karaktertől független - örökségi réteget is.

II.–III sz. ikervilla

A IV. sz. azaz Kádár villa szomszédjában az egykori üdülőtelep szigorú hierarchiájából következően, a pártvezetőhöz legközelebb álló magas rangú káderek kaphattak csak helyet. Jellegzetes 60-as és 70-es évekre jellemző harántfalas lépcsőzetes kialakítása a korának budai villáival mutat rokonságot. A közvetlenül a Balaton partra telepített épületekre való rálátást a tó felől, a villák elé telepített fákkal gátolták meg.

³ A Kádár Korszak stabilitásához hozzátartozott, hogy ott (látszólag) „megállt az idő”, lásd: György P., A hatalom képzelete. Állami kultúra és művészet 1957 és 1980 között. Budapest, Magvető 2014., 68

⁴ A társadalom „fejlődésének” (osztályharc) elméletében fogható meg ez a fajta linearitás, lásd: György 2014.,

Az épületek gyakorlatilag teljes mértékben a Kádár korszak termékeinek tekinthetők. Abban a rendszerben születtek aminek - ahogy György Péter fogalmaz⁵ - „*stabilitása múlt azon, hogy térben és időben elképzelhetetlenek, idegenek legyenek a múltban rekedt és a határokon túli világok*”. Folytonosságként talán csak a kor Budai villákhoz köthető rokonságuk értelmezhető bizonyos mértékben, ahogy ez a palatetős több-lakóegységes ikervilla, a kor társadalmi elitjének új budai luxuslakásait „elhozza” a Balaton partjára a jellegzetes tömegalakításával, nagyvonalú, óriási, faltól falig érő üvegfelületeivel. (Ez is tehát szigorúan a fenti tér-idő határokon belül marad.) Ez a fajta diszkontinuitás viszont az adott rendszer (a speciális kimerevített tér-idő világ) megszűntével, napjainkban, meglehetősen nehézé teszi ezeknek az épületeknek a befogadást. Szintén György Péter megfogalmazásával, ezeknek az épületeknek „*a történetei leváltak a megszakított valóságról, absztrakt, üresen kongó mondatokká lettek számunkra*”, itt maradt kiüresedett kubusaik pedig nem találják helyüket a tér-idő folytonosságába újra bekapcsolt világban.

IV. sz., ún. Kádár villa

Az üdülőtelepen Kádár János számára fenntartott villa. A 70-es évekre jellemző földszintes lapostetős, terméskő burkolatú épület, faltól-falig érő elegáns üvegfelületekkel, pergolákkal, fa lamellákkal. Érdekessége a külső és belső tér teljesen lezárható, óriás falamellákkal történő variálhatósága. A terasz kettős, átmeneti jellegét a kívülre épített kandalló még tovább hangsúlyozza. (Rákosi idején Kádárnak volt a területen egy másik - jóval szerényebb - saját villája.) Ezt a IV. sz. épületet, 1974-ben építette számára a párt. (Tervező: ÁÉTV- Ács Tamás) A visszaemlékezések, elbeszélések szerint a pártvezető sosem szerette igazán az elegáns kialakítású, modern jellegű villát. A külvilág felé kommunikált szerénység ellenére, budai villája⁶ neobarokk bútorokkal, súlyos perzsaszőnyegekkel, és igényes festményekkel volt berendezve, a kertjében pedig megépítettett egy úszómedencét, amit csak később temettetett be, és engedett át az otthon tartott csirkék számára. Ellenérzése talán inkább a hatalmi reprezentációt megtestesítő⁷ neobarokk megformálástól merőben idegen, modern jellegű kialakításnak szólhatott.

Érdekes, hogy épp a pártvezető számára terveztek egy ilyen határozottan a modernnel rokonítható épületet. Erre némiképp magyarázattal szolgál György Péter⁸, amikor azt írja, hogy „*a magyar kultúrpolitika egyszemélyi felelőse és irányítója Révai József, az irodalom kitűnő ismerője és tudósa, a fennhatósága alá tartozó építészethez azonban éppoly keveset értett, mint irodalmár társai általában*”. A szocializmus – ahogy írja – „*nem a jövő kikényszerítéséről folyó szimbolikus beszéd, hanem a jelenben felépülő terek belakása, otthonossá változtatása.*” ...és...*ebben a kontextusban a kortárs építészet jelentős része tehát bármiféle ideológiai manifesztum nélkül, némán folytathatta a modernizmus hagyományát,*” mint annak számos nívós példáját láthatjuk országszerte, és a Club Aliga területén ma is. A Club Aliga területe talán annyiban kivételes még, hogy itt kiemelt funkciója miatt sok esetben – az országban általánoshoz képest⁹ – nívósabb anyagokat használhattak. Ennek az épületnek esetében – és a vele rokonságot mutató többi villa esetében is, egy meglehetősen ellentmondásos¹⁰ (elsősorban gondolati) kontinuitás mutatkozik meg. Összességében

---

⁵ György 2014.

⁶ Majtényi Gy., K-VONAL Uralmi elit és luxus a szocializmusban. Budapest, Nyitott Könyvműhely 2009.

⁷ Erdősi P., Barokk és neobarokk. Két fogalom kölcsönhatása Magyarországon. KORALL 23. (2006. márc), 178

⁸ György 2014., 139

⁹ Keresni a semmiből, keresni a lényeg/Részletek Ivánka Andrással készült beszélgetésekből in: Vámos D. (szerk.), Arc'4 Egy megtalált ház Budapest, Gyorsjelentés Kiadó, 2000., 49

¹⁰ Ahogy a modernnel szemben álló rendszer a megtagadott – marginalizált korábbi elit haladó szellemiségével mutat rokonságot.

megállapítható, hogy az épület kiemelkedő építészeti és társadalomtörténeti emlék, emiatt megőrzése javasolt a későbbiekben is.

V./a – VI. villa

Az V. villa jobb és bal oldalán épült két egyforma, a 60-as, 70-es évekre tehető épület. A korszakra jellemző terméskő burkolatos, lapos tetős, földszintes kialakításuk a jellegzetes beton lamellákkal és a tereptől ellebegtetett földszinti födémmel, lebegő lépcsőkkel, a modern szellemiségével mutat rokonságot. A két villa léptékével, anyaghasználatával, visszafogottságával finoman illeszkedik a természeti környezetbe. A közvetlenül a Balaton partján álló két épület teljesen nyitott a tó felé, azonban a körjük telepített növényzet - a kilátás megszüntetése nélkül - mégis biztosít egyfajta intimitást a nyaralóknak. Ezt a fajta érzékeny környezeti szituációt, a kint/bent, nyitott/védett terek átmenetiségét a betonlamellák szépen átvezetik a homlokzatokra, a padló „lebegtetése” pedig még finomabbá, megfoghatatlanabbá teszik az épület és a környezet, a természet határát. A IV. sz. (Kádár) villa közvetlen szomszédságában található finom megfogalmazású modern szellemű épületekben még szintén csak a Kádárhoz közel álló magas beosztású káderek kaphattak helyet nyaranta, bár vélhetően az épületek kialakítása nem az ő ízlésüket tükrözi.

V. villa

A V/a és a VI. villák szellemiségében készült emeletes több lakóegységes 70-es években épült villa. (Tervező ÁÉTV- Ács Tamás) Érdekes, hogy azzal együtt, hogy a társas nyaraló - mint funkció – kevésbé kiemelt, elegáns, mint az egyedi szállások, mégis építészeti megfogalmazásában talán ez az épület az egyik legnívósabb darabja a volt szocialista fürdőtelepnek. Különösen exkluzívá teszik az épületet, a homlokzaton alkalmazott - és korábban egyedülállónak számító - óriási, egy darabból álló üvegfelületei, speciális fekete marbrunit betétei, korlát mellvédjei.

VII. villa

Átalakított, a régi helyszínrajzok tanúsága szerint a 20. sz. elején épült villa. Építési korának stílusjegyeit a nyílászárók osztásai, egyszerű de jellegzetes díszítései, valamint az épület alaprajzi formája, tömegalakítása hordozza. Az épület burkolatai, és a szocializmus jellegzetes sárga drótüveg teraszmellvédjei viszont már a pártüdülő időszakának lenyomatai.

Ebben az értelemben a folytonosság itt fizikai szinten is értelmezhető, viszont a villa mostani megjelenése egy meglehetősen bizarr (szinte karikatúra-szerű) példája annak, hogy mi következik abból, ha a különböző – akár egymást követő - korszakok, még ha egymás mellett is élnek, de nem kommunikálnak egymással. Itt a szocializmus idején bekövetkezett-deklarált „cezúra”¹¹ és az egyfajta kulturális „tehetetlenségből” következő „folytonosság” együttélésének skizofrén vonásai rajzolódni ki bántóan. Az épület tehát sűrítve jeleníti meg a dolgozat címében is szereplő „szakítás és kontinuitás, cezúra és hagyomány” disszonáns együttélését. Ez a disszonáns viszony tükrözi a pártüdülő közönségének ellentmondásos viszonyát a múlthoz, a korábbi társadalmi elit kulturális örökségéhez. (Ebben nem volt különbség Rákosi -, akár Kádár-éra között¹².) Igazolódni látszik György Péter állítása, miszerint „*úgy történt, hogy az ideológiai diktatúrának nem állt elég idő a rendelkezésére az*

---

¹¹ Az eredeti épület annak a társadalmi rétegnek az életmódját képviseli, amit a következő rendszer (mind Rákosi, mind Kádár ideje alatt) próbált ellehetetleníteni, háttérbe szorítani, megszüntetni. Lásd: György 2014. oldalszám?

¹² A második világháború utáni uralmi elit meg sem próbálta, hogy új ízlés, stílus meghonosítója legyen: semmilyen vonzalmat nem érzett a modernség, az esztétikai kísérletezés iránt. Tény, hogy a kommunizmus már réges-rég túl volt kezdeti modernista, avantgárd korszakán. lásd: Hammerstein J., Úri szocializmus, luxus kommunisták, (2010. szeptember)

épített tér radikális átalakításának nagy léptékben is érvényes programjához”¹³. A kiforratlan, bizonytalan kapcsolat a régi és az új elemek között, vélhetően a Kádár-éra eszmerendszerének erre „a légüres ideológiai terére” vezethető vissza.

VIII. villa

Az előző villához hasonlóan szintén a 20. sz. elejéről származik az épület, azonban a kisebb és kevésbé jellegzetes eredeti villát – a VII.-eshez képest – nagyobb mértékben átépítették. A villa középrizalitos alapjai, főfalai vélhetően az eredeti épület részét képezték, tetőszerkezete, részletei viszont már a pártüdüző korszakának eredményeként jöttek létre. Kevésbé disszonáns a különböző korszakok együttélése, mint a VII. villánál, bár összességében is megállapítható, hogy az egész épület jellegtelenebb is annál. Sem egy kor hagyományainak tükröződése, sem egy „zseniális” vagy legalább erős-egyedi építészeti alkotói gondolat nem olvasható ki belőle, és még igazán harmonikusnak sem mondható az ötletszerűen hozzáillesztett külső lépcsőjével, nyílászáróival. Ez a bántó „semmitmondóság” nem egyszerűen egy kor ideológiájának (vagy az ideológia hiányosságának) eredménye. Ez talán már a tervezői struktúra bizonyos problémáiból is eredhetett, ahol a nagy tervezőirodákban - ahogy Ivánka András¹⁴ fogalmaz - sok esetben „technikusok és kisképzettségű emberek” tervei valósultak meg. Ilyen értelemben - a rendszer szempontjából nézve - véletlenszerűnek tűnik a IV-V-V/a-VI villák nivós, modern szellemű kialakítása, és ennek a villának a(z) építészeti(kon) koncepciótlannak tűnő átalakítása.

IX. villa

Az előbbiekhöz hasonlóan a 20. sz. elején szintén állt már villa a helyén. Vagy beépítették, vagy teljesen elbontották. Egyszintes, nyeregtetős egyszerű középrizalitos villa. Megjelennek rajta a jellegzetes sárga drótüveg mellvédek és a 70-es éve nyílászárói is. Mivel már annyira sem mutathatók ki az eredeti villa vonásai az épületen, mint az előző esetben, az új elemek nem is okoznak olyan problémát a megjelenésében sem. Az épület tömege valamivel karakteresebb az előzőnél, mégis összességében jellegtelennek mondható ez a nyaraló is.

X. villa

Szintén egy korábbi - 20. sz. elején épült - villa helyén, vagy annak felhasználásával kialakított nyaraló. Az eredeti kialakításból itt megint nem érzékelünk sokat a jelenlegi épületben, viszont a 70-es évek hozzáépítése ebben az esetben megint egy meglehetősen bizarr megjelenést eredményezett. Ez talán azzal magyarázható, hogy a hozzáépített „lebegő terasz” a „lebegő lépcsőkkel” egy határozott építészeti állításnak tekinthető, azonban ez az állítás nem folytatódik, nem talál kapcsolatot az épület többi részével.

Itt is a kontinuitás (egyszerű hagyományos épülettömeg) és a cezúra (mindent elfelejteni próbáló) újításának disszonáns együttélése figyelhető meg.

XI. „villa”

Jellegzetes Balaton-parti szálloda, a 60-as-70-es évekből. Harántfalas, lapostetős, kétemeletes épület, víz felé néző szobasorokkal, a szobák előtt végigfutó erkéllyel. Mivel a szálló az Aliga 2 területén található, ide is még csak a magasabb beosztású, befolyásosabb káderek kerülhettek be. Az épület terméskő bútűfala, egyszerű téglatest kubusa, sávós erkély-folyosója felismerhető jegyei a II. világháború előtti Balatoni szállóknak, mint amilyenek az Aliga I-en megmaradt Csongor és Tünde szállók is.

---

¹³ György 2014., 135.

¹⁴ Keresni a semmiből, keresni a lényegét/Részletek Ivánka Andrásal készült beszélgetésekből, in: Vámos D. (szerk.) Arc'4 Egy megtalált ház Budapest, Gyorsjelentés Kiadó, 2000. p49

A folytonosság, ha fizikailag nem is áll fenn, az épületet szellemiségében mégis összekapcsolja a korábbi szállókkal, és a területen már (a tervezése idején) meglévő, egyéb hasonló léptékű szállás épületekkel. Még ha (az élénk türkizkék elemek ellenére is) kicsit sematikusnak is tekinthető, nem kiemelkedő építészeti alkotás, mégsem érződik a korábban már részletezett bántó disszonancia, a fürdőterület századfordulós múltja és az épület mostani megjelenése között.

XII. villa

A 20. század elején épült, a vízhez képest hátrébb húzott, a löszfal tövében elhelyezett, földszintes középizalitos ikervilla, két végén nyitott terrasszal. A középső traktuson oromzatos kialakítással. Az épület tömege¹⁵, néhány részlete (pl: eredeti kovácsoltvas díszrács a tetőgerincen) őrzik az eredeti megformálás emlékét.

Az épület nem tekinthető kora kiemelkedő alkotásának, viszont karakteres, korára jellemző megjelenésével sajátos folytonosságot teremt múlt és jelen között. A különböző korszakokon át megtartott karaktere, egyfajta „biztonságos”, „ismerős”, és otthonos érzést közvetít felénk. Ez egy olyan potenciál, ami megfelelő tervezés esetén, hozzájárulhat a mai üdülő karakteréhez, identitásához.

XIII. villa

A századelőn épült földszintes nyeregtetős ikervilla, két végén fa verandával. Egyszerű megformálása, szerényen faragott fa szerkezetei szintén nem teszik kiemelkedő alkotássá, azonban a XII. villához hasonlóan, korszakokon áthúzódó történetéhez - természetesen megfelelő tervezés mellett - az üdülő mai identitásához sokat tehet.

XIV. villa

Földszintes nyeregtetős egyszerű ikervilla. Sematikus és nem igazán harmonikus megjelenésével, műszaki problémáival (a partfal omlás következtében megsüllyedt a ház sarka) a 60-as 70-es évekből származó épület, a pl. VIII. villa átalakításához hasonlóan nem kimondottan nívós építészeti alkotás. Kialakítása szintén a tervezői rendszerben uralkodó bizonyos véletlenszerűséggel magyarázható.

XVI. villa

Földszintes nyeregtetős villa, deszkabetétes oromzattal. Arányai, nyílászárói a 60-as 70-es évek jegyeit hordozza magán. A folytonosság kérdésében érdekesebb jellemzői nem láthatóak.

XVII. villa

Vélhetően a 60-as években épült, egy emeletes, beépített tetőtérrel kialakított nyaraló. A középvonalra aszimmetrikus homlokzati kialakítása, anyaghasználata (pala, deszka, vasüveg kombinációjú korlát) a 60-as évek jellemzőit mutatják. A 20. sz. elején, a helyén villa állt (a régi villa felhasználása első ránézésre nem feltételezhető).

A hagyomány (magastetős építészet) és az újítás (aszimmetria, stb.) együttélése teljesen diszharmonikus, és nehezen magyarázható az üdülő területén a tetőtér beépítés alkalmazása is egy újonnan épült, elit vendégek számára tervezett (az Aliga 2 területén található, tehát szintén a kiemeltebb kádereknek szánt) nyaraló esetén. A múlt és a(z) állandó) jelen kapcsolatának bizonytalansága olvasható ki a bizarr épület megjelenéséből, valamint itt is a tervezővállalatok (ebben az esetben is feltételezhetően az ÁÉTV) működéséből következő építészeti minőségről lehet szó.

Étterem, konferencia terem

---

¹⁵ lásd melléklet, archív fotó baloldali épület

Az Olgyay testvérpár által tervezett épület elemzése, lent olvasható, a dolgozat 3. részében

Aliga I.

Sportszálló, belügi épület

A századfordulós volt Rákóczi szálloda helyén létesült, 70-es évekre jellemző (földszint +2 emeletes) lapostetős, eltolt traktusú épület, erőteljes ablaksávokkal. Közvetlen előtte a Balaton, mögötte a magaspart. Alapvetően nem igénytelen kialakítású, a 70-es évek divatja szerint megformált épület, viszont mai szemmel nézve sem nem szép, sem nem egyéni, sem nem hordoz különösebb értékeket. A „megszakított időben”- a Kádár korszakban keletkezett, mára pedig egyszerűen kiüresedett, idejétmúlttá vált. Nem kapcsolódik a terület múltjához, és nem kínál sok lehetőséget a megváltozott kor számára a „folytathatóság”-átalakításhoz sem.

Uszoda¹⁶

Alumínium függönyfalas lapostetős épület. Nagy üvegfelületei a vízzel próbálnak kapcsolatot teremteni, ezt azonban jelenleg a növényzet megakadályozza. A hatvanas évek előtt az épület helyén (részben) még a Balaton vizét találjuk. Az épület szellemiségében kapcsolódik az 50-es és 60-as évek nemzetközi építészetben is megjelenő acél-üveg szerkezeteinek személytelenségéhez, azonban kialakítása azokhoz képest kevésbé kifinomult. Ennek megfelelően a kapcsolódás-kontinuitás itt főként a Kádár korszak „állandó jelenjének” keretein belül értelmezhető, viszont az országhatárokon túlmutató tendencia (függönyfalas építési mód terjedésének nemzetközi története) mégis - ha kis mértékben ugyan, de - bekapcsolja a hagyomány- és fejlődés között feszülő, idő által determinált világba is.

mosoda, garázsok (autómosó akna)

A 60-as 70-es években épült alárendelt ipari jellegű építmények. A mosoda egyszerű tömegének lábazati szintje téglaburkolatú, fölül vakolt. Alsó szintje a terepbe süllyesztve készült. Érdekesség, hogy az épületek helyén állt a századfordulón a Terézia szálló¹⁷. A mosoda épület kialakítása talán a sportszálló épületével mutat valamiféle rokonságot, egyébként semmiféle egységes koncepcióba nem illeszkedik a volt pártüdülő területén.

Étterem1

Egy emeletes, földszintes épület a 60-as, évekre jellemző részletekkel¹⁸. Mögötte kazánház, műhely, szintén a 60-as, évekből. A századfordulón a Novák, majd a Rédey vendéglő állt itt - a korabeli fotókon látszik, hogy akkoriban, a feltöltés előtt még - közvetlenül a vízparton. Előtte az egykori Emília forrás látható a képeken.

Nem kizárt, hogy az eredeti századfordulós épületet fölhasználták a Club Aliga új étterme kialakításánál, azonban a sokszoros átépítések hatására ez már nem érződik. A lepény-szerű épület karaktere jellegzetesen a 60-as, 70-es éveket idézi. Nem érződik, hogy a Club Aliga területének melyik épülete illeszkedik hozzá, vagy épp melyik épületet vették figyelembe a kialakításánál.

A folytonosság a funkcióban mindenképp kimutatható, építészeti karakterében ez a kontinuitás már nehezebben azonosítható.

I. II. sz. szálló, Csongor és Tünde

¹⁶ Joan Ockman: A mértékadó építészet elmélete felé. In: Vámos Dominika (szerk.), arc'4. Az Új Magyar Építőművészet melléklete. Gyorsjelentés Kiadó, Budapest, 2000., 2-21.

¹⁷ lásd melléklet, korabeli fotó

¹⁸ A kiviteli tervek tanúsága szerint az épületet átalakították ebben az időben. Az eredeti épületről egyelőre nincs pontosabb adat.

1943-1944—ből származó épületek. Az Olgyay testvérek tervei alapján készültek, az általuk készített átfogó egységes fejlesztési terv, a „Monte Carlo” projekt részeként épültek meg eredetileg. Egyszerű harántfalas, hasáb formájú, tipikusan balatoni szállóépületek, a tó felé tájolt szobákkal és erkélyssorral. Jellegzetes, háború előtti modern szállók, tiszta szerkesztésükkel, markáns terméskő burkolattal. A később alkalmazott drótüveg mellvédek, alumínium szerkezetek viszont már a szocialista időszak lenyomatai.

Az épület eredeti karaktere eléggé erős volt ahhoz, hogy a későbbi átalakítások ne okozzanak bennük komolyabb „törést”. Ebben valószínűleg az is segített, hogy ezek az átalakítások időben nem voltak olyan távol (mint a századfordulós villák esetén), és lehet, hogy az is közrejátszott a viszonylag egységes megjelenés megőrzésében, hogy az átalakítást egy érzékenyebb építész kaphatta feladatául. A fentiek alapján elmondható tehát, hogy az üdülő terület egyik legjobban „beágyazott” épületpárjáról van szó. (A majdnem eredeti formában megmaradt épületek, kötődnek a Balaton többi hasonló korú szállodájához, a konkrét helyszínhez, és a szocialista design-t is képesek voltak harmonikusan integrálni.)

III. szálló

A 70-es években épült, földszint (+szerelőszint) + három emelet, panelos szerkezetű épület. Láthatóan két ütemben épült fel, a Balaton felé eső részt később toldották a szállóhoz. Mint előre gyártott szerkezetekből készített épület, talán az egyik legjellegzetesebb 70-es évekből származó eleme a fürdőterületnek. Ahogy György Péter is írta, leginkább az előre gyártott típusépítészetben valósította meg szellemiségét a Kádár korszak. (Nem igazán volt sem ideje, sem kapacitása a rendszernek arra – mint ahogy már korábban a villák kapcsán is szóba került – hogy teljesen az egész magyar építészetet kézben tartsa, átformálja¹⁹.) A maga korában teljes mértékben az „újítás” (cezúra) szellemében készült épület, hordozza a kádár-korszak „állandósult jelenjének” jellegzetes vonásait. Az „állandósult jelen” megszűnésével, az „időbe vetetten” azonban kiüresedetté, „korszerűtlenné” válik, a folytathatóság lehetősége nélkül.

üzletek

Esetlegesen, különböző időszakokban telepített, földszintes fa szerkezetű, magas tetős pavilon épületek.

üvegházak

Jellegzetes karakterű „kiszolgáló épület”. Az egyszerű nyerstégla felületű, kőbetétekkel díszített kazánház és üvegház rokonságot mutat az (Olgyay féle) konferenciaterem és étterem homlokzati falával.

borozó

70-es évekre tehető, falusias jelleget „imitáló”, magas tetős, nádfedésű, földszintes faépület, erőteljes középső keresztirányú tömeggel. Annak ellenére, hogy a fa szerkezet, a nádfedés alkalmazásával vidékies jelleget próbált adni az épületnek, a részletek és az összefüggések megoldásával (pl: tájidegen 60 fokos tető) mégis inkább bizarr ellentmondásos hatást ért el.

kápolna

Helyi védelem alatt álló, 1930-ban, épült református kápolna. (Rauszek Jenő építtette egykor, lánya emlékére). Történeti formákat idéző, zömök, szikár formálása, vörös terméskő fala, korára jellemző „archaizáló” megjelenést kölcsönöz az épületnek. Nem sokkal megépítése után (1947-ben) a kápolna is a kisajátított fürdőterület részeként, az (egyébként az egyházak ellen

---

¹⁹ György 2014., 137

harcot folytató) állam fennhatósága alá került. Ez rányomta bélyegét a kis kápolna sorsára is. Egyfajta nagyon határozott és tudatos „szakítás” – „cezúra” megnyilvánulásaként az épületet használták istállónak, fűrészüzemnek és (szinte szimbolikus módon²⁰) diszkó is működött benne.

A kontinuitás szempontjából a kis kápolna egy nagyon érdekes példa. A '45 utáni rendszer(ek)ben egy direkt (föntről irányított) szakítás jelentkezik tehát az épület használatában, ám egyszerűen a „funkcióváltás” (és az ehhez kapcsolódó átalakítások) hatására az épület valahogy mégsem szakad ki „a folytonos időből”. Nem történik meg vele az, amit György Péter ír ezekről a cezúrákról, ahol: *„Az átváltozás terei és terepei... az egyre idegenebb zárványként még fennmaradt, szellemüket vesztett helyek alkalmatlanok voltak arra, hogy élete elbeszélésének kereteiként használja azokat bárki, akinek életét kettészakította az 1945-ös esztendő.”*²¹ Az a kis kápolna valahogy nem vált „üresen kongó mondattá”, és valahogy nem vált le a „megszakított valóságról”. Még ha istálló vagy diszkó működött is benne, azon az eredeti funkció, így vagy úgy átsütött. Ha istállóként működött, akkor egy „kápolnába helyezett istálló” volt, ha diszkó, akkor „diszkó a kápolnában”. Ez valamilyen szinten az épület tömör „archetípusszerű” építészeti megfogalmazásából is eredhet, de mindenképp nagy szerepe lehet ebben magának a speciális funkciónak is. Mintha a cezúra nem érte volna el azokat a rétegeket - az épületet (így vagy úgy használó) társadalom tudatában – ahol az épület, mint „kápolna” létezett. Így a „kiüresedés” nem történt meg valójában. Ezt bizonyítja az is, hogy a kápolna újra működik. (Jelenleg az evangélikus és a református egyház közösen használja).

Fedett kertmozi

Egyszerű acélból készült mérnöki szerkezet adja az építmény fedését, a széksorokat pedig színes műanyagszékek alkotják. A toldalékoktól eltekintve, egységes karakteres elem, a 70-es évekre jellemző részletekkel (pl. sárga poliészter hullámlemezfedés). Funkcionálisan megfelelő, azonban egységessége, és karakteressége ellenére, sem tekinthető a fürdőtelep igényes értékes építészeti elemének. Hagyomány tekintetében szélső esetnek számít olyan értelemben, hogy a fürdő múltjához képest egy relatív új funkciót szolgál(t) ki az építmény. Bár erősen megkérdőjelezhető a mozi telepítése, tájolósa, elmondható, hogy a funkcióhoz szükséges tér kialakítását a 70-es években a kor elvárásainak megfelelően oldotta meg a tervező. Az azóta eltelt idő alatt a 70-es években még korszerűnek számító mozi technológiája is elavulttá vált, mint ahogy az épület karaktere is, azóta elveszítette újdonságából fakadó varázsát. Ma leginkább, mint a közvetlen közelmúlt (azaz egy a legtöbbször életét – még ha nem is tudatosan meghatározó vizuális világ) egy „itt felejtett” emlékének nosztalgikus „retro” eleme.

raktárak

A 60-as 70-es évekből származó, igénytelen, avult, alárendelt épületek, földszintes, nyeregtetős kialakítással, vékony acélváz szerkezettel, deszka kapuval és betonpaneles térhatárolókkal. A hagyomány és az újítás kérdésének vonatkozásában sok érdekességet nem hordoznak.

munkásszálló

Egyemeletes, magas tetős, kissé jellegtelen épület.

XXII. sz. villa

²⁰ Horvát István Templomból a kultúrházba (2007. augusztus) múlt kor,

²¹ György 2014., 9

A 60-as-70-es évekre jellemző kialakítású, részben földszintes, részben emeletes társas üdülő épület. Karakterét meghatározza harántfalas szerkezete. Egyfelől érződik rajta egyfajta, a hagyományos beépítéshez való kötődés (magas tető, pikkelyes fedés, talán még a tömegarányokban is kis mértékben a hagyományos villákhoz próbál igazodni), azonban a kor újításának szelleme is igyekszik helyet találni magának az épületen, (nagy üvegfelületek, a földszinti terasz beharapása, stb.). A folytonosság-hagyományokhoz kötődés igénye azonban lényegi, szerkesztő elemekre már nem terjed ki. Indokolatlannak és ellentmondásosnak tűnik a nagy szabad területen elhelyezett épület tetőtér beépítéses kialakítása, ami ráadásul megtöri a nagyvonalúság felé tett gesztusokat. A hagyományos formák valódi megértésének hiánya, ebben az esetben is a „kontinuitás és a cezúra” disszonáns egymás mellett élését eredményezi. Még jobban kiélezi ezt a bizarr disszonanciát, hogy közvetlenül éppen a következőkben ismertetett Kmetty villa mellett áll. Mint ahogy megfigyelhettük már korábban is régebbi villaépületek kevésbé sikeres átalakításánál, és mint ahogy a 60-as 70-es évek uralmi elitjének életmódja is hordozza ezt a fajta disszonáns sajátosságot.²²

XXIII. villa - Kmetty villa

A villa épület a 20. század elején épült. Építészeti kialakítása a 20. század elejének szokásairól tanúskodik. Emeletes, középrizalitos villa, díszbádогоzással kiemelt középső toronysisakkal, vakolatdíszekkel keretezett kapcsolt gerébtokos nyílászárókkal. Belső terei jellemzően nagy belmagassággal készültek. Az épület nem kiemelkedő alkotása korának, viszont különlegessé teszi, hogy viszonylag kevés ilyen jellegű villa maradt fenn ebből a korból. Az átalakítások szempontjából szerencsésnek mondható az épület. Valószínűleg a szerencséjébe az is belejátszott, hogy itt is egy „erősebb” karakteresebb épületről van szó, ami egyrészt „úgy ahogy van” megtetszett az „urizálásra” vágyó kiemelt státuszú tisztségviselőnek, másrészt ez az „erősebb” karakter jobban elbírt a kisebb szakszerűtlen beavatkozásokat anélkül, hogy a jellegét teljesen elveszítette volna. Ebben az esetben is tehát egy erősebben érvényesül a folytonosság a szakítással szemben.

XXIV. sz. villa

A 70-es évekből való földszintes villaépület. A XXII. villához képest kevésbé disszonáns, mivel léptékében, tömegében jobban átveszi a formálás által megidézett hagyományosabb épületek arányait. Kissé bizarrá teszik viszont az összhatást a részletek megoldásai. A jellegzetes 60-as 70-es évekből háromosztatú ablakok, a vasbeton lemez „tornác” talajtól való „ellebegtetése”. Így összhatásában sem nem modern, sem nem hagyományörző. Viszont összességében nem olyan bántó a disszonancia, mint jó pár korábbi példánál. Talán itt is arányokról lehet szó. A kisebb léptékű épület, szinte „archetípus-szerű” erősebb-karakteres formájához nem adódott annyi új-idegen elem, hogy teljesen felborítsa a harmóniáját.

XXVII. sz. villa

Egyszerű, földszintes, nyeregtetős épület a 60-as, 70-es évekből. Formájával, bizonyos szinten anyaghasználatával is a hagyományos építéshez köthető a kialakítása, azonban arányai teljesen bizarrá teszik megjelenését. Tovább fokozza furcsaságát az összes 60-as 70-es évekre jellemző részletmegoldása: háromosztatú fekvő ablakai, acéloszlopokra szerelt vízszintes deszkakorlátja, deszkázott (óriás) oromzata, körbefutó, „ellebegtetett” vb tornáca. Egyszerre próbál „kortárs” és modern lenni, közben pedig archaizálni.

XXX. sz. villa (Club)

---

²² Ahogy a Kádár-korszak uralmi elitje a korábbi elit szokásaiból átvettek bizonyos szokásokat (mint például a vadászat, stb.), miközben más szempontból minden eszközzel elhatárolódott tőlük, lásd: Majtényi 2009.

Az épület vélhetően a 20. század elejéről való épület átalakításával kapta meg mai formáját. A földszintes, nyeregtetős, egyszerű téglalap alaprajzú épület elsősorban tömegében utal eredeti állapotára. Valószínűsíthető, hogy az erősen tört vízcsendesítő tetőszakaszok alatt lehetett eredetileg az nyaraló tornáca. A 60-as és 70-es évekre jellemző fekvő téglalap alakú ablakok, valamint a durva vakolat és a többi későbbi átalakítások részletei azonban sokat levesznek eredeti karakterének erejéből.

XXXI. sz. villa - Szász villa - posta

1906-ban épült, egyszerű, téglalap alaprajzú, kontyolt tetős, földszintes villa, középtengelyében kiugró nagy verandával. Gerébtokos ablakai, igényes, gazdagon formált fa keretezést kaptak. Szintén az aligai villaépítészetre kezdetének egyik kiemelkedő emléke, mely a körülményekhez képest viszonylag egységesen és épségben megőrizte karakterét. Az épület építészeti, társadalomtörténeti értékein túl, a magyar kulturális élet szempontjából is jelentős, mivel eredetileg a Szász család tulajdona volt.

XXXII. Bíró villa

A 20. sz. elején épült villa, az aligai villaépítészet kezdetére jellemző nyaraló épület. Faszervezetei a Monarchia-szerte divatos villaépítészetet példázzák. Gazdagon tagozott tömegű földszintes épület, középtengelyében kiugró, nyolcszögletű zárt verandával. A rövid oldalakhoz díszesen faragott faszerkezetű nyitott veranda csatlakozik. A szegmensíves nyílások, a zárt veranda nyílászárói későbbi átalakítások eredményeként épültek be. A (XXIII) Kmetty villához hasonlóan szerencsés sorsú épület. Viszonylag jó állapotban megmaradt, és egészen sokat megőrzött eredeti értékeiből, karakteréből. Építészeti és társadalomtörténeti szempontból is értékes, védelemre érdemes épület.

Új posta

70-es években épült, földszintes nyeregtetős épület. Íves tetőformája, csúcsíves tetőablakai a magyarországi organikus építészeti irányzattal rokoníthatóak. Bábos fakorlátja nem annyira az épület karakteréhez tartozik hozzá, sokkal inkább egy megoldatlan-kitalálatlan részlet „egyszerű megoldásának” tekinthető. Az épület szintén kissé disszonáns egyvelege a hagyomány és az újítás szellemének, azonban ez a keveredés ebben az esetben kevésbé bántó, mint több korábban ismertetett, a 70-es években átalakított, vagy újonnan épített nyaraló esetében. Ez magyarázható talán azzal is, hogy ebben az esetben egy koherensebb és (még ha több ponton vitatható is, de) erősebb építészeti „gondolat”, koncepció rendezte egységbe a hagyományosabb és a 70-es években „újnak” számító építészeti elemeket.

XXXV-XXXVI. sz. villák

A Zrínyi utca becsatlakozásánál álló, 20. század elejéről származó, földszintes, manzárdtetős épületek. Koruk jellegzetességét még magukon viselik, azonban a későbbi – gyakorlatilag építészeti koncepció, gondolat nélkül megvalósított - átalakítások (új ablakok, tetőtéri ablakok beépítése, toldások, új lábazat, stb.) hatása sokat rontott megjelenésén. A nyaralók nem annyira a hagyomány és az újítás (ilyen vagy olyan) viszonyát, ellentmondásait reprezentálják. Sokkal inkább egyszerűen a koncepciótlanság és (építészeti szempontból) igénytelenség problematikáját mutatják.

XLI. villa

A 20. század elején épült, földszintes kontyolt tetős, középrizalitos épület, oldalfalánál faszerkezetű verandával. Romos állapotban van ugyan, viszont nagyrészt még őrzi eredeti

jellegét. Igényesen formált ácsszerkezeteivel, nyílászáróival eredetileg egy elegánsabb villaépület lehetett, azonban a későbbi átalakítások (nyílászáró csere, stb.) ebben az esetben is egyértelműen az épület kárára váltak.

gazdasági épületek

A dolgozat szempontjából nem jelentős alárendelt épületek.

Büfésor

A földszintes, nagy kiülésű lapos tetővel ellátott, terméskő falazatú épület, a Balaton-parti strandok jellegzetes épülettípusa.²³ A későbbi hozzáépítések, átalakítások sokat rontanak nagyvonalú, elegáns megoldásain.

Konferenciaterem és étterem, épületelemzés

A településtörténet léptéke, majd az egyes épületek számbavétele után, a fókusz további közelítésével, a fél éves tervezési feladatban részletesebben is feldolgozott egykori község ház-étterem kerül az elemzés középpontjába. Szintén egy a kataszterhez hasonló „gyűjtemény” készül az épület részleteinek bemutatásával, elemzésével. Az elemzés során fontos szerepet kap ezen a részen is a különböző korszakokban, különböző szellemiségben született épületelemek együttélésének, vagy éppen disszonanciájának vizsgálata. Ez a vizsgálat egyrészt megalapozza az adott épületrészek elbontásával/megtartásával kapcsolatos döntéseket, másrészt segít jobban megérteni, megismerni a vizsgált épületet. Ez a megismerés a tervezés során inspiratív forrássá válhat, mely biztosíthatja a(z eredetitől eltérő) funkcionális igények figyelembevételével mellett is, az épület koherens belső összefüggésrendszerének megőrzését (szükség esetén helyrehozatalát).

A Konferenciaterem és étterem épülete eredetileg az 1940-es években épült. (A tervek vélhetően 1943-ban készültek, az építkezés befejezése pedig a háború utáni időszakra, 1946-ra tehető.) A tervek az Olgyay testvérpár nevéhez köthetők, akik a háború előtt egységes beépítési tervét is elkészítették a fürdőtelepnek. Eredetileg község ház-közösségi ház lehetett a funkció, ami később, az 1948-as kisajátításkor megváltozott. Mivel pozíciója az Aliga II. területére esik, a kisajátítás után a Club Aliga közönségének kiemeltebb, magasabb rangú társasága látogathatta csak. Számukra külön (az Aliga I. éttermétől elkülönült) éttermet rendeztek be az egykori község házban, de a székek átrendezésével moziként is használták nagyvonalú elegáns központi terét. A magas rangú pártvezetők (az uralmi elit kiemelt tagjai) privilégiumaihoz tartoztak, hogy olyan fogyasztási cikkekhez (pl. különleges ételekhez, banánhoz, stb.) juthattak hozzá a Club Aliga területén is, amihez mások nem (vagy csak nagyon nehezen), és itt az Aliga II. zárt, saját moziójában olyan nyugati filmeket nézhettek, amiket még az Aliga I. moziája sem vetíthetett le. A vendégek igényeinek minél teljesebb kielégítése érdekében a '60-as évek elején az épületet átalakították. Mint ahogy a műleírások töredékeiből kiderült, az átalakítások célja az étterem korszerűsítése, fejlesztése.²⁴

---

²³ Wettstein Domonkos: Balaton modern - identitáskeresés a '30-as és a '60-as évek építészetében, epiteszforum.hu (2016. december 5.)

<http://epiteszforum.hu/balaton-modern-identitaskereses-a-30-as-es-a-60-as-evek-epiteszeteben>

²⁴ Kiviteli terv műleírás, 1960. március, Sebők Endre ép. tervező „Az eredetileg kifestő konyha bővítése azt célozza, hogy az étterem maximális esetben 200 fő ellátására alkalmas, minden speciális funkciót ellátó üzemmé váljon... A felvilágosítás szerint az alábbi helyiségekre lenne szükség, melyek számára a vázlattervben helyet is biztosítottunk: főzőkonyha, hidegkonyha, reggeli/tej-konyha, tálalóhelyiség, kézikamra, 2 db északi raktár, külső nyers előkészítő, belső előkészítő, mosogató, húselőkészítő, fehér mosogató, fekete mosogató, felszerelési raktár, felíró személy számára hely, konyhafőnök személyzeti hely (öltöző, ebédlő)”

Az épület mostani megjelenését tehát markánsan két nagyon különböző tervező, és tervezési metódus határozza meg. Egyszer az Olgyay testvérpár modern szellemiségű, újító, útkereső gondolatai, másfelől az egyik nagy szocialista tervezővállalat, az ÁÉTV munkája. Itt a 60-as évek beavatkozásainak a konkrét tervezője (egyelőre) nem ismert. Viszont a tervezési folyamat mechanizmusát megtudhatjuk Ács Tamás visszaemlékezéséből.²⁵

Tehát két nagyon eltérő megközelítés lenyomatát hordozza magán az épület. Henry-Russell Hitchcock kategóriáit²⁶ használva, az Olgyay testvérek tevékenységét leginkább a „zseni építésze”, az ÁÉTV működését a „bürokratikus építészet” írja le.

Érdekes megfigyelni, hogy a „bürokratikus építészetként” aposztrofált tervezési mód, a háború utáni időszakban nyugaton is jelen volt²⁷. A team munka egyre nagyobb szerepet kapott, míg ezzel párhuzamosan ezekben az esetekben „a terv egyes részleteiért felelős személyek identitása” egyre inkább háttérbe szorult. Így tehát az épületen „történetében” megjelenő ilyen fajta kettősség, nem kizárólag „Kelet-európai”, vagy szocialista lenyomat. Azonban míg Hitchcock megfogalmazása szerint, „a bürokratikus építészet gyakorlott kezekben elérheti a lehetőségek legmagasabb szintjét”, a Club Aliga területén megvizsgált épületek esetén ez a fajta „magas szint” valami miatt nem igazán érződik. Ennek okai nem annyira a nagy tervezővállalatok struktúrájában keresendők, hanem inkább abban, hogy - ahogy az Olgyay testvérek kortársa Ivánka András megfogalmazza²⁸ - „a nagy tervezőirodákban a technikusok és kisképzettségű emberek” munkájában és az állami építőipar (általában nem túl magas) szintjében. Így az épület részleteinek szintjén is megfigyelt kettősség nem egyszerűen egy gondolati különbség lenyomata, hanem (egy tervezési és kivitelezési) minőségi különbség megnyilvánulása is.

Az épület alapvető struktúráját tehát az eredeti tervezők, az Olgyay testvérek határozták meg. Az 1910-ben született ikerpár a háborút megelőző (és kis ideig a háború utáni) időszak magyarországi modern építészetének fontos képviselőiként, élénk szellemi és társasági életet éltek, ahogy Ivánka András fogalmazott: tagjai voltak annak 12-15 főnek²⁹, akik akkoriban „a modern lelkét adták”. Terveiket nyitottság, folyamatos kísérletezés, újítás, formailag pedig modern elegancia jellemzi.

Már itthoni munkáik során foglalkoztak az akkoriban még nagyon újnak számító klimatikus építészet elvi és műszaki kérdéseivel, ami a modern építészeti megközelítés természetére való nyitottságát tükrözi. Ez a szellemiség érvényesült az épület telepítésénél, tájolásánál is, ahol vélhetően már tudatosan figyelembe vették az időjárás, és a domborzat összefüggéseit is.

Mégis, az alaprajzi szervezésnél nyilvánvalóan a legmeghatározóbb szempont a Balaton szabadon feltáruló látványa lehetett.

---

²⁵ Ács Tamás építésztervező 2009-es visszaemlékezése: „Amikor az MSzMP-nél beruházási vagy felújítási igény merült fel, az esetek 90 - 95 %-ban az Általános Épület Tervező Vállalatot kérték fel tervezésre. A munkák megrendelését tapasztalt szakemberekből álló beruházási alosztály adta ki... Megrendeléskor részletes tervezési programot kapott a tervező... Amikor kialakult az az alaprajz, szerkezet és homlokzat, ami megnyerte tetszésüket, az MSzMP KB. tervtanácsán kellett bemutatni, ahol részt vettek azok a vezetők is (pl: üdülő igazgató, főmérnök, vendéglátó főnök), akikhez a tervezett épület területe tartozott. Ezután került a terv a vállalati tervtanács elé. Ezt a tervtanácsot a vállalat műszaki osztálya bonyolította le, részt vett rajta a vállalat főmérnöke, főépítésze (dr. Gáboros Lajos), meghívott építészek (pl. Pázmándy Margit, Dúl Dezső, Rimanóczy Jenő) és a statikus és gépész főmérnök. Kemény és mélyreható zsűrizések voltak.”

²⁶ Joan Ockman: A mértékadó építészet elmélete felé. In: Vámos Dominika (szerk.), arc'4. Az Új Magyar Építőművészet melléklete. Gyorsjelentés Kiadó, Budapest, 2000., 2-21.

²⁷ Pl. SOM iroda munkássága, lásd Oackman 2000.

²⁸ Vámos 2000.

²⁹ Mint ahogy ebbe a körbe tartozott Molnár Farkas, Kotsis Iván, Szrogh György, Kismarthy-Lechner Jenő, Németh Pál, Ivánka András stb. is. lásd: Vámos 2000.

A modern építészet „mediterrán”³⁰ attitűdje kidomborodik a Balaton sajátos atmoszférájában. Olgyayék épülete ebbe az élő természetbe harmonikusan belesimul (védelmet talál a növényzet között a partfal közelében), és befogadja a szépséget, ami körülveszi. Azt láthatjuk, hogy itt, Olgyayék modern szellemiségű alkotásában összeér - Ivánka András megfogalmazásával - „az építészet érzéki és intellektuális” vonása.³¹ Míg a Balaton felé megnyitott hatalmas üvegfelületek beengedik a tó folyamatosan változó, „varázslatos” fényeit, és a hatalmas vízfelület magával ragadó látványát, a racionálisan (pontosan kiszervezett módon) hátrébb húzott szerkezeteknek köszönhető „árnyékoló” a nagyobb beesési szögben érkező napsugarakat kizárja, míg az alacsonyabb szögben érkező hasznosítható téli napsugarakat beengedi a belső terekbe. A racionális átgondoltsághoz tartozik hozzá, hogy légfűtő csatornákkal készült a ház, ami vélhetően³² a légfűtés (és nem kizárt, hogy ezen kívül még a légkondicionálás!) későbbi kialakításának biztosított előre lehetőséget. Ezt a lehetőséget később a hatvanas évek felújításai során észrevették, de utólagos hasznosítása megállt a felvetések szintjén, ami jól mutatja a két tervezési folyamat közötti különbségeket. Az egyik, korát (messze) meghaladó, előrelátó komplex tervezői attitűd, a másik egy nehézkes állami struktúra, ami bizonyos szakemberek adott részterületeken megnyilvánuló racionalitása ellenére sem tud élni azokkal a lehetőségekkel, amik előre gondolkodó elődeitől rámaradtak.

Olgyayék épülete a racionalitáson túl, magán hordozza a '40-es évek modernjének finom eleganciáját. Ez megnyilvánul a homlokzat diszkrétén megmozdított tömegelemeinek könnyedségén, a nyílászáró osztás játékosságában, a filigrán fém üvegtartó szerkezetekben, a karcsú beton (/esetleg kő=?) tartó oszlopokban, és a lépcsőkorklátoktól a burkolatokig, minden részletében végiggondolt, egyszerű és harmonikus designban.

Erre a könnyed modern rétegre rakódott rá a '60-as évek egészen más körülmények között született, egészen más szellemiségű (és más minőségű) átalakítása. Az épület bővítésénél láthatóan csak szűken értelmezett racionális szempontok játszottak közre.

Az épület tömegének kialakítását (az egész tervezést kézben tartó korábbi tervezők komplex szempontjaihoz képest), egy beruházásokat irányító alosztály által meghatározott program alapján, a konyha ideális működését segítő funkciók elhelyezésének szempontjai határozták meg. Az építészeti részletek kialakításával kapcsolatban olyan érzésünk lehet, hogy a tervező személyesen már nem is vett részt tervezésben, az épület végleges megjelenést inkább a szakmunka, az állami építőipar lehetőségei határozták meg.

A filigrán üveg/beton szerkezetek, durva fröcskölt vakolatot kaptak, viszont közben érződik az a szándék is, hogy a kádár-korszak uralmi elitje számára kialakított étterem, a lehető

---

³⁰ Ivánka András: Itáliában...„Az égnek abból a kék színéből jöttem rá arra, hogy a modern építészet – amely nyitottá tette az épületeket a természet és az atmoszféra felé – a mediterrán vidékről ered, és hogy Le Corbusier mindig is a mediterrán kultúráról beszélt.” Vámos 2000.

³¹ ami szintén Ivánka megfogalmazása szerint a '30-as években a magyarországi modern sikeres folyamatai után már országos szinten is majdnem beérett, viszont a II. Világháború megtörte haladását, és később is több okból háttérbe szorulva fejlődhetett csak tovább Vámos 2000

³² Műleírás, 1960. Sebők Imre építész tervező, felveti a csatornák hasznosításának megfontolását.

legrepresentatívabb legyen, még a legeldugottabb helyeken is. Emiatt súlyos márványkönyöklő kerül a melléklépcsőház bevilágítójának parapetjére.

A melléklet (9. o. bal alsó kép) fotóján látható lépcsőházi részlet furcsa disszonáns kettőssége sűrítve hordozza az egész felújítás szellemiségét. Egy nagyon erőteljes szándék, viszont annál kevesebb érzékenység, kifinomultság, átgondoltság. Mintha a „nemesség” egyszerűen „behelyettesíthető” lenne a drága „nemes” anyag megszerzésével, beépítésével. A mögöttes, az egészet létrehozó, megszervező gondolatról nem vesz tudomást.

A súlyos márványelemek alkalmazása – mint a nemesség egyfajta reprezentálása - végigvonul az épület más területein is, mint a nagyterem (étkező) képen látható padlóburkolata.

A nagyterem reprezentativitását a falburkolat egyedi és a mennyezet (maga korában) „elegánsnak” számító kialakításával is próbálták hangsúlyozni. Az étterem falburkolatának hullámzó megoldása, kissé a Kádár-éra uralmi elitjének neobarokk ízléséhez és a korszak „állandósult jelenjében” „korszerűnek” számító tervezési szemlélethez köthető.

Összefoglalás

A fürdőterület fejlesztésének tervezésével kapcsolatban több érdekesség is megmutatkozik a vizsgálat alapján. Láthatjuk, hogy a település struktúrájának alakulása egy rendhagyó fejlődési utat járt be. Gyakorlatilag Balatonaliga fejlődésének folyamata a balatoni fürdőkultúra fejlődésének hatására, részben azzal párhuzamosan indult el. Tehát az első sűrűbb településszövetet a terület akkori tulajdonos (Tóth Ede) által, üzleti alapon meghozott döntésre kiparcellázott villatelkek struktúrája határozta meg. Majd az 1948-as év után az állam vezetőinek döntése alapján kisajátítják a területet, és a fejlődés hirtelen egy egészen más irányba indul el. A korábbi kiparcellázott-beépített telkeket megszüntetik (összevonják). A sok kisebb parcellából, egy 6 telekből álló új struktúra születik. Tehát ezen a nagy összefüggő területen, a települések talán legállandóbbnak tekinthető része, a telekstruktúra folytonossága is időről időre megszakadt. Míg a háború előtti tulajdonos egységes nagy átfogó fejlesztési tervben gondolkodott (lásd „Monte Carlo”, az Olgyay testvérek terve), a háború utáni időszakból már ilyenfajta egységességre (átgondoltságra) való törekvésre nem találunk nyomokat. Meglepő módon Kádár-éra az erős „központi állami irányítása” nem hozta magával a nagy egységben gondolkodást a pártvezetők kikapcsolódását szolgáló település esetében.

Ahogy György Péter fogalmaz: „*nem a jövő kikényszerítéséről folyó szimbolikus beszéd, hanem a jelenben felépülő terek belakása, otthonossá változtatása*”³³ volt a jellemző, meghatározó a Club Aliga pártüdülővé alakításánál.

Ez a „jelen belakása” a legátfogóbb „gondolat” a területen. Ez az elv érződik a régebbi épületek átalakításának szellemiségében, vagy az esetlegesen „ötletszerűen” elhelyezett teljesen különböző épületek karakterében is. A folytonosság nem jellemző, sem a múlt, sem a(z állandó) „jelen” vonatkozásában. Az épületek általában, erősebb kontextus nélkül „önmagukban” állnak, nem kapcsolódnak igazán semmihez. Ez a „kiszakítottság”, a folytonosság hiánya érződik az egyes épület részleteinek összefüggéseiben is.

---

³³ György 2014.,p151

Viszont volt egy-két példa ahol érdekes módon a folytonosság mégis nagyobb szerepet kapott. A kontinuitás szempontjából meglepően kiugrott a fürdőterületen található református kápolna. Ahogy „nagyon el akarták törölni” (bár nem bontották le), mégis nagyon egységesen „önazonosan” áll most is, sugárzik róla, hogy „az ami”, és használják is. A második legerősebb folytonosság talán a Csongor és Tünde szállók esetén mutatható ki.

A kápolna példájából látszik, hogy a folytonosság kapcsán nem egyszerűen egy funkció „kontinuitásáról” van szó(!). A kápolna esetén épp a funkció folytonosságában következett be egy nagy törés. (Míg a Csongor és Tünde folyamatosan szálló volt, vagy a kevésbé sikeres átalakításokon átesett villák funkciója is maradt az eredetihez hasonló.) Látszik, hogy nem egyszerűen az épületekben van az, amit az épített örökség fennmaradása (vagy a terület értékorientált fejlesztése) kapcsán érdemes vizsgálni, hanem a társadalomban raktározódik valami, ami aztán megnyilvánul abban, hogy a kiürült épületet (akár templom-kápolna akár más) belakják-e újra, értéknek tekintik-e. „Felismerik-e” benne azt „ami”. Az tehát (szerintem) már csak egy következmény, hogy ezek után az épület meg tudja-e kapni azt a bizonyos ideális „az eredetivel azonos funkciót”, ami segíthet az örökség fennmaradásában.

A példák elemzése alapján megállapítható tehát, hogy a komplexen értelmezett kontinuitás jelenléte és az épített örökség állapota között szoros összefüggés van. Ahol erősebben érvényesül egy fajta „komplex folytonosság”, az végső soron pozitívan hat az épített környezet állapotára. A dolgozat nem tér ki az egyéb, pl. turizmus és identitás összefüggéseire, amik szintén a megfelelően kezelt épített örökség pozitív hatásait bizonyítják. A vizsgált épületek tanulságait figyelembe véve érdemes a fejlesztési terv során súlyozottan figyelembe venni ezt a kontinuitásként megnyilvánuló történeti és társadalmi beágyazottságot.

Annotált bibliográfia

György Péter: A hatalom képzelete. Állami kultúra és művészet 1957 és 1980 között. Budapest, Magvető 2014.

A Club Aliga mai megjelenését alapvetően meghatározó kor – 1945-1989 – működésének jellegzetes belső összefüggéseire világít rá a könyvben összefoglalt esszégyűjtemény. Kitér arra is, hogy politikai kontextusuk elvesztésével hogyan üresedtek ki egy ideológiával átítatott kor emlékei, és milyen nehézségekkel találjuk szemben magunkat, ha egy közvetlen a jelen kort megelőző időszak emlékeit próbáljuk megérteni, vizsgálni. Különösen érdekessé teszi a kontinuitás kutatását a vizsgált kor jellegzetessége, ahol – ahogy György Péter fogalmaz – „*a folytathatatlan elbeszélések és az átláthatatlan terek élménye újra és újra egymást erősíti*” és „*az elbeszélés szelleme által felismerhető Én összeomlása, az életrajz folytonosságának eltűnése*” visszatérő élmény. A mű sajátosan „esztétikai mikrohistóriákon” – konkrét példákön – keresztül mutatja be a képzelet és a valóság határainak, mintázatainak változását, „a közvetlen közelmúlt hirtelen eltűnésének” kísérteties jelenségét.

Majtényi György: K-VONAL Uralmi elit és luxus a szocializmusban. Budapest, Nyitott Könyvműhely, 2009. A könyv az 1945 utáni magyar uralmi elit – lényegében a Club Aliga közönségének – életformáját, fogyasztási szokásait vizsgálja. A vizsgálat eredményeként érdekesen kirajzolódik, hogy az akkori elit nem csak nem szakított a korábbi, őket közvetlenül megelőző arisztokrácia szokásaival, kultúrájával, hanem sajátosan átörökítették, folytatták azokat. Ez megmutatkozik abban is, ahogy a magas beosztású káderek beköltöztek a korábbi elit

„elhagyott” budai villáiba, belakták azokat, és elkobzott tárgyaikkal vették körül magukat. Ezt a mintát láthatjuk a jellegzetesen úri (vagy később inkább dzsentrí) szokásnak tekinthető vadászat elterjedésében, kiemelt szerepében is. A Club Aliga építészeti karakterét is meghatározó „szakítás és kontinuitás” furcsa együttélésére világitanak rá több oldalról megközelítve a könyvben szereplő írások.

Kovács Dániel: Hortyné Neobarokk álmvárosa – HG.HU, 2013. január 11.

Az esszé a magyarországi (alapvetően a két világháború közötti) neobarokk építészet elterjedésének hátterét mutatja be. Szekfü Gyulát idézve úgy foglalja össze a jelenséget, hogy „...a Trianon utáni korszak neobarokk építészetének a társadalom neobarokk gondolkodása felelt meg a legjobban”. Leírja, hogy a historizálás ebben az időszakban Európában nem egyedülálló, csak később – a modernizmus nemzetközi elterjedésével – válik anakronizmussá. Kiemeli, hogy a Horthyval hatalomra kerülő elit alapvetően nemesi származású, és a lassan erősödő polgári réteg pedig ennek az elitnek a szokásait veszi át. A kormányzót még ha vélhetően nem is érdekelték kimondottan az építészeti kérdések, mégis a historizmus két világháború közötti virágzása szorosán összekapcsolódik nevével.

Erdősi Péter: Barokk és neobarokk. A két fogalom kölcsönhatása Magyarországon. Korall 23. (2006. március). 155-186.

Az esszé a barokk és neobarokk irányzatok magyarországi megjelenését vizsgálja. Bemutatja, hogy míg a századfordulón „nemzetietlennek” és „idegen importnak” tekintették a barokk művészetet, a két világháború között felfedezték, és divatba jött. A szocialista tudománypolitika először hivatalosan elvetette, később azonban utat engedett számára. A két fogalmat – barokk és neobarokk – egymás mellett, egymással összehasonlítva vizsgálja, mutatja be az írás. Az összehasonlítás által segít megérteni, a két fogalom kölcsönhatását, továbbá segít megérteni, megismerni azokat a korszakokat, amelyek a barokkot vagy a neobarokkot elfogadták vagy elutasították. A vizsgálat eredményei két kulcskérdés körül csoportosulnak: a birtokba vétel, a hagyományra, örökségre alakítás, valamint az ismétlés, fantázia, felidézés problematikája.

Dr. Szendrői Jenő (vezető szerk.): Magyar Építészet 1945-1955 Vezető szerkesztő:, Budapest, Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1955.

A könyv gazdag fotóanyag segítségével, különböző témák (városok, lakótelepek, középületek, mezőgazdasági és ipari épületek) köré csoportosítva mutatja be a háború utáni magyar építészet kiemelkedő alkotásait, egészen 1955-ig. Ahogy Szendrői a bevezetőben írja, a közvetlenül a háború után tevékenykedő építészek „*élénkebben és gyorsabban idomultak a gazdasági, mint az ideológiai változásokhoz*”. A vezető szerkesztő kiemeli, hogy míg a korábbi társadalom tőkés építetői a telkek telek-uzsora szellemű kihasználására törekedtek, addig a „nép állama” építészeteinek feladata az „emberről való szociális gondoskodás” elvének érvényesítése volt. Ahogy írja, a háború előtti rendszer idején két ellentétes irány uralkodott: a konzervatív, a rendszert kiszolgáló, eklektikus, neobarokk jegyekkel, és a dessau Bauhaus iskoláját követő modernista. A magyar építészek többsége a háború után ebben az utóbbi (modern) szellemben kezdtek meg munkájukat. És a szerző szerint figyelmen kívül hagyták, hogy a Szovjetunió a harmincas években ezt az irányt már elvetette kozmopolita karaktere miatt, és mert nem volt alkalmas a „szocialista tartalom-nemzeti forma” elvének valóra váltására. A könyv anyaga jól mutatja a(z „idejétmúlt”) modern szellemű, és az útkereső, de sok esetben a főszerkesztő által (különböző okokból) kissé „archaizálónak” titulált kortárs alkotások egymás mellett élését.

Keresni a semmiből, keresni a lényegét. (beszélgetés Ivánka Andrással) In: Vámos Dominika (szerk.), arc'4. Az Új Magyar Építőművészet melléklete. Gyorsjelentés Kiadó, Budapest, 2000.

Ivánka András, a szocializmus idején is alapvetően modern szellemben tevékenykedő, többször félreállított építész beszél a modernről. Beszél arról, hogy az építészetben az érzéki és az intellektuális szemlélet alapvetően összetartozik. Elmondja, hogy itáliai tartózkodása alatt értette meg, hogy a modern valójában „a mediterrán vidékről ered”. A modern építészetben eredendően benne van a „tériség szeretet” nem csak a német racionalitás. Az I. világháború utáni „bankár barokk” korszakban nem igazán tudott ez az irány gyökeret verni, majd a 30-as évek sikereit Magyarországon a II. világháború törte meg. Az 1945 utáni időszakban – ahogy meséli – „a különböző szellemi irányzatok nem voltak laboratóriumi polcokon elhelyezett címkés kategóriákba rendezve”. A társadalomban (és az emberekben is) eredetileg egyszerre több minden jelen volt. Végül a modern szellemiség ott sikkadt el, hogy „a nagy tervezőirodáknak a technikusok és a kisképzettségű emberek... lejáratták a korszerű építészetet, amely az állami építőipar miatt sem juthatott addig a szintig, mint a nyugati országokban, ahol kivitelezési értelemben is minőségi épületeket tudtak létrehozni”. A pusztán racionális építészet üressége problematikus, míg a tisztán érzéki szépség, ha elhervad, nem marad utána semmi. Ahogy összefoglalja, Magyarországon a modern esetében „most kellene elindulni abban az irányban, hogy... megtalálja a maga érzéki szépségét”.

Joan Ockman: A mértékadó építészet elmélete felé. In: Vámos Dominika (szerk.), arc'4. Az Új Magyar Építőművészet melléklete. Gyorsjelentés Kiadó, Budapest, 2000., 2-21.

A szerző esszéjében ír a háború utáni amerikai építészet fejlődéséről, a „nemzetközi stílus” elterjedéséről. Álláspontja szerint a II. világháború utáni építészet személytelenségét Mies van der Rohe inspirálta, viszont lényegét tekintve a kor szellemében is alapvetően benne volt a személytelenséggel összefüggésbe hozható félelemérzet, amit nem egy az 50-es években készült regény, és az egzisztencializmus filozófiája is bizonyít. A háború utáni korszak legfontosabb intellektuális problémájaként tehát az „elidegenedést” és „az egyén tehetetlenség érzését” emelte ki, egy nagymértékben elbürokratizált és technológiaorientált tömegtársadalomban, mely fölött folyamatosan ott lebegett egy félelmetes nukleáris katasztrófa lehetősége. A hidegháború belpolitikája közmegegyezést és alkalmazkodást követelt, ami szintén tovább csökkentette az átlagember öntudatát. Ezzel egyidőben a személytelenség az építészet területén több területen is megjelent. Egyrészt a kifinomult acél-üveg szerkezetekben, amik „az érett kapitalizmus, a területi bürokrácia „big business” kifejezésévé váltak, másrészt a nagy tervezőirodák „kollektív team munkájában”, „ami háttérbe szorította az egyes részletekért felelős személyek identitását.” Ahogy Ockman, Henry-Russell Hitchcockra hivatkozva megragadja a jelenséget: „a bürokrácia építésze és a zseni építésze” szembenállásával. A szerző szerint a bürokratikus építészet ideális esetben elérheti a lehetőségek legmagasabb szintjét, azonban a világnak szüksége van a zseni építészetére is, a bürokratikus építészetből adódó szükségszerű monotonía oldására.

Felhasznált irodalom

Majtényi György: K-VONAL. Uralmi elit és luxus a szocializmusban. Budapest, Nyitott Könyvműhely, 2009.

György Péter: A hatalom képzelete. Állami kultúra és művészet 1957 és 1980 között. Budapest, Magvető, 2014.

Kenneth Framton: A modern építészet kritikai története Terc, 2002.

Rados Jenő: Magyar Építészettörténet Budapest, Műszaki könyvkiadó, 1971.

Vámos Dominika (szerk.): arc'4. Az Új Magyar Építőművészet melléklete. Gyorsjelentés Kiadó, Budapest, 2000.

Bonta János: A Magyar Építészet egy kortárs szemével 1945-1960. Terc, 2008.

Karácsony Tamás (szerk.): Példázatok a megismerésről és a továbblépésről: építész mesterkurzus, BME Építésztechnika kar, Középülettervezési Tanszék, 2015.

Balatonvilágos Településrendezési Terv vizsgálat, tervjavaslat, ARCHEO-ART BT. 2012.

Deskey, Donald – Dr. Kismarty Lechner Jenő – Dr. Móricz Miklós (szerk.): Arts and Artists in Hungary: Architects Olgyay and Olgyay. Budapest, Budai István, 1946.

Olgyay Aladár, Olgyay Viktor: Solar Control & Shading Devices, Princeton University Press, New Jersey 1976.

Horvát István: Templomból a kultúrházba (2007. augusztus) múlt kor

Wettstein Domonkos: Balaton modern - identitáskeresés a '30-as és a '60-as évek építészetében, epiteszforum.hu (2016. december 5.)

<http://epiteszforum.hu/balaton-modern-identitaskereses-a-30-as-es-a-60-as-evok-epiteszeteben>

Erdősi Péter: Barokk és neobarokk Két fogalom kölcsönhatása Magyarországon KORALL 23. sz. (2006. márc)

<http://epa.oszk.hu/00400/00414/00016/pdf/155erdosi.pdf>

Schleicher Veronika: Kulturális kölcsönhatások a Balaton térségében 1822–1960 között. (Őslakosok, fürdővendégek, nyaralók) KORALL 23. sz. (2006. márc.)

<http://doktori.btk.elte.hu/hist/schleicherveronika/diss.pdf>

Hammerstein Judit: Úri szocializmus, luxus kommunisták, (2010. szeptember)

<http://ujnautilus.info/uri-szocializmus-luxuskommunistak>

Heinrich Pál - Szita Róbert: Fehér partok alján. Balatonvilágos Jövőjéért Közalapítvány-Balatonvilágos Község Önkormányzata, Balatonvilágos, 2011.

Egyéb:

Rossz bőrben van a Club Aliga-tulajdonos anyacége Origo, gazdaság, 2009. december <http://www.origo.hu/ingatlan/20091203-ingatlanfejlesztes-club-aliga-csodkozelben-a-tulajdonos-izraeli-anyacege.html>

Kádár frottír fürdőgyógyja - hogyan nyaralt a pártállami elit? SONLINE 2015. szeptember <http://www.sonline.hu/somogy/kozelet/kadar-frottir-furdogygyja-hogyan-nyaralt-a-partallami-elit-631153>

Kádár villája és a Balaton bupap A sétaműhely 2015. <http://www.bupap.hu/hu/kadar-villaja>

Ilyen luxusban éltek az elvtársak Aligán I love Balaton 2015. http://ilovebalaton.blog.hu/2015/11/30/ilyen_luxusban_eltek_az_elvtarsak_aligan

Így nyaralt Kádár és Castro a Balatonon I love Balaton 2015. http://ilovebalaton.blog.hu/2016/01/13/aliga_297

Az 1948-as „aligai honfoglalás” – Szemezgetés az elmúlt hét megyei híreiből ALON 2015 szeptember, <http://www.alon.hu/erdekes-oroszagos-hirek/az-1948-aligai-honfoglalas-szemezgetes-az-elmult-het-megyei-hireibol>

Járja be Kádár János egykori villáját a Balatonon! mandiner 2015. augusztus http://balaton.mandiner.hu/cikk/20150818_jarja_be_kadar_janos_egykori_villajat_a_balatonon

Megnyílik a balatoni Kádár-villa, de csak három alkalommal hvg.hu 2015 augusztus http://hvg.hu/kultura/20150818_Megnyilik_a_balatoni_Kadarvilla_harom_al

Most megnézheti, hogyan nyaralt Kádár és a kommunista elit ORIGO 2015. augusztus <http://www.origo.hu/utazas/hirek/20150818-vezetett-tura-az-egykori-kommunista-luxusnyaralohelyen-balatonaligan.html>

Vendégségben Kádárnál Megnézheti, hol nyaralt Hruscsov magyarhirlap.hu http://magyarhirlap.hu/cikk/33255/Vendegsegben_Kadarnal

Balatonaliga 2013 " Kádár Villa " <https://www.youtube.com/watch?v=Wn7YjQBue7Q>

A természet visszaveszi a legnagyobb kommunista üdülőkompexumot !!444!!! <http://kepek.444.hu/2015/08/01/club-aliga>

Ez volt a pártelit Riviérája – Club Aliga We love Balaton.hu <http://welovebalaton.hu/hotelek.szallasok/ez.volt.a.partelit.rivieraja.club.aliga>

Hruscsov, Gagarin és Fidel Castro nyomában Balatonaligán Mert utazni jó és érdemes 2014. július <http://mertutazniyo.cafeblog.hu/2014/07/13/hruscsov-gagarin-es-fidel-castro-nyomaban-balatonaligan/>

A Club Aliga egykori üdülője 2013. <https://vimeo.com/67681050>

Retro buli a Castro villában ÚtiSúgó.hu 2008. július <http://www.utisugo.hu/hirek/retro-buli-a-castro-villaban-35177.html>

Kádár János egykori balatoni villájába szerveznek sétát **MTI** 2015. aug 18 <http://nepszava.hu/cikk/1066918-kadar-janos-egykori-balatoni-villajaba-szerveznek-setat>

Hol nyaraltak Kádárék? múlt<kor történelmi portál 2014. július http://mult-kor.hu/20140725_hol_nyaraltak_kadarek?print=1

további átnézendő:

[http://nerdblog.blog.hu/2015/10/12/kadar_janos_kadar-](http://nerdblog.blog.hu/2015/10/12/kadar_janos_kadar-villa_balaton_balatonaliga_mszmp_udulo_konyv_konyvkritika_majtenyi_gyorgy_vezercse)

[villa_balaton_balatonaliga_mszmp_udulo_konyv_konyvkritika_majtenyi_gyorgy_vezercse](http://nerdblog.blog.hu/2015/10/12/kadar_janos_kadar-villa_balaton_balatonaliga_mszmp_udulo_konyv_konyvkritika_majtenyi_gyorgy_vezercse)

<http://nol.hu/archivum/archiv-405490-217021>

http://index.hu/kultur/2015/10/05/kadar_janos_balaton_rakosi_matyas_balatonaliga_mszmp_udulo/

<http://kepek.444.hu/2015/08/01/club-aliga>